

Roll No. :

Total No. of Questions : 12]

[Total No. of Printed Pages : 4

A-204

B.A. (Part-II) Examination, 2023

SANSKRIT

Paper - I

(नाटक, छन्द, संस्कृतसाहित्येतिहास एवं व्याकरण)

Time : 3 Hours]

[Maximum Marks : 100

खण्ड-अ

(अंक : 2 × 10 = 20)

नोट :- सभी दस प्रश्नों के उत्तर दीजिए (उत्तर-सीमा 50 शब्द)। प्रत्येक प्रश्न 2 अंक का है।

खण्ड-ब

(अंक : 8 × 5 = 40)

नोट :- सात में से किन्हीं पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए। प्रत्येक प्रश्न में विकल्प का चयन कीजिए (उत्तर-सीमा 200 शब्द)। प्रत्येक प्रश्न 8 अंक का है।

खण्ड-स

(अंक : 20 × 2 = 40)

नोट :- चार में से किन्हीं दो प्रश्नों के उत्तर दीजिए (उत्तर-सीमा 500 शब्द)। प्रत्येक प्रश्न 20 अंक का है।

खण्ड-अ

1. सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः सन्ति। केषाञ्चित् पञ्चानां प्रश्नानामुत्तराणि संस्कृतभाषायां देयानि।

(i) अभिज्ञानशाकुन्तलस्य मङ्गलाचरणश्लोके कस्य स्तुतिं वर्तते ? तेषां मूर्तीनां नामानि लिखत।

(ii) कालिदासस्य विषये प्रसिद्धोक्तिः का ?

BRI-61

(1)

A-204 P.T.O.

- (iii) 'कष्टं खल्वनपत्यात'—इत्यस्य उक्तिः अर्थं स्पष्टयत ।
- (iv) अभिज्ञानशाकुन्तले विदुषकस्य नाम किम् तथा 'अभिज्ञान' इति शब्दस्य कोऽर्थः ?
- (v) "रसैः रुद्रैः इति कस्मिन् छन्दसि आयाति ?" सम्पूर्ण परिभाषां लिखत ।
- (vi) कस्मिन् छन्दे अष्टमे च सप्तमे यति, पञ्चदशवर्णाः भवन्ति ?
- (vii) कयोश्चिद् द्वयोः पदयोः प्रमुखसूत्रनिर्देशपूर्वकं प्रकृति-प्रत्ययः विभागः कार्यः—
- (अ) शिष्यः
- (ब) हसनम्
- (स) दाशरथि
- (viii) द्वयोः सूत्रयोः व्याख्या करणीयाः—
- (अ) वयसि प्रथमे
- (ब) ऊङुत
- (स) पुंयोगादाख्यायाम्
- (ix) गद्यसाहित्ये कस्य पदलालिप्यं प्रसिद्धम् ?
- (x) अर्थगौरवाय कः महाकविः प्रसिद्धिं प्राप्तः तस्य रचनायाः च किम् नाम ?

खण्ड-ब

नोट :- केषाञ्चित् पञ्च प्रश्नानामुत्तराणि लिखत—

2. सप्रसंग अनुवादः कार्यः—

- (अ) ग्रीवाभङ्गाभिरामं मुहरनुपतति स्यन्दने बद्धदृष्टिः
पश्चार्धेन प्रविष्टः शरपतनभयाद् भूयसा पूर्वकायम् ।
दर्भैरर्धावलीढैः श्रमविवृतमुखभ्रंशिभिः कीर्णवर्त्मा
पश्योदग्रप्लुतत्वाद् वियति बहुतरं स्तोकमुण्यां प्रयाति ॥
- (ब) अनवरतधनुर्ज्यास्फालनक्रूरपूर्वं
रविकिरणसहिष्णु स्वेदलेशैरभिन्नम् ।
अपचितमपि गात्रं व्यायतत्वाद् लक्ष्यं
गिरिचर इव नागः प्राणसारं बिभर्ति ॥

3. अधोलिखितयोः पद्ययोः सप्रसङ्गा व्याख्या कार्या—
- (अ) परिग्रहबहुत्वेऽपि द्वे प्रतिष्ठे कुलस्य मे।
समुद्ररसना चोर्वी सखी च युवयोरियम् ॥
- (ब) विचिन्तयन्ती यमनन्यमानसा,
तपोधनं वेति न मामुपस्थितम्।
स्मरिष्यति त्वां न स बोधितोऽपिसन्
कथां प्रमत्तः प्रथमं कृतामिव ॥
4. सप्रसङ्गम् अनुवादः करणीयाः—
- (अ) यास्यव्यद्य शकुन्तलेति हृदयं संस्पृष्टमुत्कण्ठया
कष्टः स्तम्भित-वाष्पवृत्ति-कलुष-श्चिन्ताजडं दर्शनम्।
वैकलव्यं मम तावदीदृशमिदं स्नेहादरण्यौकसः
पीड्यन्ते गृहिणः कथं न तनयाविश्लेष-दुःखेर्नवैः ॥
- (ब) नियमयसि कुमार्गप्रस्थितानात्तदण्डः
प्रशमयसि विवादं कल्पसे रक्षणाय।
अतनुषु विभवेषु ज्ञातयः सन्तु नाम,
त्वयि तु परिसमाप्तं बन्धुकृत्यं जनानाम् ॥
5. सप्रसङ्ग व्याख्याः कार्या—
- (अ) तव सुचरितमङ्गुलीय नूनं
प्रतनु ममेव विभाष्यते फलेन।
अरुणनखमनोहरासु तस्या
श्च्युतमसि लब्धपदं यदङ्गुलीषु ॥
- (ब) वल्मीकार्धनिमग्नमूर्तिरुरसा सन्दष्टसर्पत्वचा
कण्ठे जीर्णलताप्रतानवलयेनात्यर्थसंपीडितः।
अंसव्यापि शकुन्तनीऽनिचितं। बिभ्रज्जटामण्डलं
यत्र स्थाणुरिवाचलो मुनिरसावभ्यर्कबिम्बं स्थितः ॥

6. कस्यचिदेकस्य छन्दसः लक्षणं विलिख्य तदुदाहरणमपि लिखित्वा वर्णमात्रा गणाः लघुः गुरुश्च प्रदर्शयतः—
- (अ) स्रग्धरा
(ब) शार्दूलविक्रीडितम्
7. निम्नाङ्कितानां सर्वेषां सूत्राणां सोदाहरणं व्याख्या कार्या—
- (अ) ईदयति
(ब) अजाद्यतष्टाप्
(स) समानकर्तृकयोः पूर्वकाले
(द) वयसि प्रथमे
8. टिप्पणी द्वयं लेखनीयम्—
- (अ) कुमारसंभवम्
(ब) हितोपदेशम्
(स) स्वप्नवासवदत्तम्

खण्ड-स

नोट :- कयोश्चिद् द्वयोः प्रश्नयोः उत्तरं लिखत।

9. अभिज्ञानशकुन्तलानुसारं दुष्यन्तस्य चरित्र-चित्रणं कुरुत।
10. 'काव्येषु नाटकं रम्यं तत्र रम्या शकुन्तलया?' इत्युक्तेः समीक्षा कार्या।
11. संस्कृत गद्यकाव्यस्य संक्षिप्तपरिचयं दत्वा प्रमुखगद्यकाव्यकाराणां प्रमुखग्रंथानां विवेचनं कुरुत।
12. महाभारतस्य सांस्कृतिक-साहित्यिक महत्वं प्रतिपादयत।